

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З СИСТЕМНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ІНЦИДЕНТІВ З ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

У статті порушена проблема системного розслідування інцидентів з вибухонебезпечними предметами. Шляхом моніторингу проблеми проведено аналіз способів протидії саморобним вибуховим пристроям в провідних країнах світу. З'ясовано способи системного розслідування інцидентів із застосуванням вибухонебезпечних предметів. Запропонована система підготовки окремих фахівця та груп з розслідування інцидентів, що трапились при застосуванні вибухонебезпечних предметів та саморобних вибухових пристроїв.

Ключові слова: системне розслідування інцидентів; вибухонебезпечні предметами; саморобні вибухові пристрої.

Постановка проблеми. До початку бойових дій на сході України у мирний час щороку відбувалося більше 10 інцидентів з вибухонебезпечними предметами (далі – ВНП). По статистиці відомо, що під час таких підривів гинуло 9–10 чоловік, стільки ж отримували поранення [1].

Ситуація погіршилась з початком бойових дій в зоні проведення антитерористичної операції. Так, за статистикою в рік, почало відбуватись більше 300 інцидентів з ВНП в яких загинуло більше 100 і отримували поранення більше 300 чоловік. Більшість з яких – військовослужбовці. Нажаль відсутня або не доступна статистика про кількість поранених від підривів ВНП, скільки людей стали каліками нам невідомо.

Однією з причин таких втрат є відсутність системи розслідування інцидентів з ВНП з метою з'ясування їх причин та системи інформування військовослужбовців та населення в районі бойових дій про ВНП та причини їх вибухів.

На сьогодні розслідування інцидентів з ВНП проводиться тільки в рамках кримінального провадження, якщо інцидент призвів до загибелі або поранення людей і службового розслідування, призначеного командиром військової частини, при будь-якому інциденті з ВНП. Кожен з інцидентів має свої особливості і в той же час в кожному з них є спільні ознаки. На сьогодні в країні відсутній орган, який би збирав і аналізував інформацію про всі інциденти з ВНП, виявляв найбільш загальні і розповсюджені причини їх виникнення та готував і доводив інформаційні довідки до військовослужбовців та населення району бойових дій. Крім цього в Україні взагалі відсутня система підготовки фахівців з системного розслідування інцидентів з вибухонебезпечними предметами. Отже, для зменшення випадків загибелі людей під час застосуванням ВНП нагально необхідна цілісна система збору, узагальнення, аналізу таких випадків і дуже потрібні спеціально підготовлені фахівці, що будуть проводити такі заходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи наукові джерела слід зауважити, що проблемі пошуку, знищення та знешкодження ВНП фахівцями інженерних військ З С України та інших військових формувань та

правоохоронних органів приділяється увага. Посилює актуальність порушеної в статті проблеми і її практична значущість. На кону стоять людські життя.

Попри низку наукових праць, зокрема Г. Гапоненка (розвиток професійної компетентності у водолазів-підричників), О. Діденка (шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників), С. Дякова (методичні засади тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ), М. Козяра (теоретичні та методичні засади екстремально-професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій), М. Нещадима (історія, теорія, методологія і практика військової освіти України), Д. Окіпняка (формування професійної компетентності майбутніх фахівців із розмінування в сучасних умовах), В. Ягупова (дидактичні основи військової освіти) і багатьох інших, дослідження способів підготовки фахівців з системного розслідування інцидентів, що трапились при застосування ВНП не були предметом уваги наукової спільноти і Держави зокрема. З огляду на це, нашої уваги потребують питання підготовки саме таких фахівців.

Метою статті є аналіз способів протидії саморобним вибуховим пристроям в провідних країнах світу. Способів системного розслідування інцидентів з ВНП. Тезисного визначення системи підготовки фахівця з розслідування інцидентів, що трапились при застосування ВНП.

Виклад основного матеріалу.

В усіх провідних і найбільш розвинених країнах світу значна увага приділяється боротьбі з тероризмом і протидії саморобним вибуховим пристроям, як одному із видів зброї терористів [2].

Спробуємо звернутися до глосарію і подати основні визначення і терміни, щодо спеціальної саперної термінології якою ми будемо оперувати.

Вибухонебезпечні предмети – вибухові матеріали промислового призначення та саморобного виготовлення, боєприпаси, що містять вибухові речовини, а також біологічні та хімічні речовини. Вони включають: бомби і боєголовки; керовані і балістичні ракети; артилерійські, мінометні, ракетні боєприпаси і боєприпаси до стрілецької зброї; всі міни, торпеди і глибинні бомби; піротехнічні засоби; касетні бомби і касети; патронні обойми і піротехнічні пристрої; електричні вибухові пристрої; саморобні вибухові пристрої та інші предмети, що є вибухонебезпечними за своєю природою.

Саморобний вибуховий пристрій (далі – СВП) – це пристрій, що був встановлений або виготовлений у саморобний спосіб (імпровізованій манері). Даний пристрій містить руйнуючі, смертельні, отруйні, піротехнічні або запалювальні речовини і сконструйований з метою знищення, виведення з ладу, знесилення або пригнічення сил і засобів противника. СВП може включати військову сировину та матеріали, але, як правило, виготовляється з невійськових компонентів.

Інцидент з ВВП – будь-який випадок, що пов'язаний з ВВП або компонентами ВВП. Наприклад: таємний склад ВВП, переміщення ВВП, виявлення, пошук, знешкодження тощо. Інцидент може призвести до нещасного випадку або бути причиною нещасного випадку.

Протидія СВП – загальні зусилля на усіх рівнях, що передбачають боротьбу з мережами СВП з метою зменшення або знищення наслідків усіх форм застосування СВП проти військ та цивільного населення.

Аналіз наукових джерел дозволив виявити заходи протидії СВП, зокрема в країнах НАТО (рис. 1).

Рисунок 1. Організація протидії застосуванню саморобних вибухових пристроїв в країнах НАТО

Спробуємо з'ясувати поряд розслідування інцидентів з СВП в НАТО. Моніторинг цієї проблеми дозволив виявити, що розслідування проводиться на 3 рівнях.

Перший рівень – польове (тактичне) розслідування охоплює тактичну характеристику випадків використання СВП (місце та подія) та знешкодження, вилучення та визначення фізичних доказів. Ціль розслідування рівня 1 – отримання негайної інформації про тактики, техніки та процедури ворога, про місцевість в районі інциденту, а також підготовку матеріалів для подальшого дослідження на рівні 2.

Розслідування першого рівня проводять спеціальними групами зі збору, аналізу та передачі доказів в лабораторію чи їх аналогами, створеними на державному рівні. Перший рівень розслідування проводитиметься щоразу, коли ситуація на місці дозволить це. Тому для таких груп у випадку інциденту повинен бути передбачений найвищий можливий рівень пріоритету пересування.

У випадку відсутності в районі інциденту з СВП таких груп, розслідування першого рівня проводять групи виявлення (знешкодження) ВВП (СВП). Ці групи повинні мати необхідний рівень підготовки та оснащення для проведення розслідування першого рівня.

Другий рівень – операційне розслідування включає технічну та криміналістичну перевірку матеріалів, що стосуються в СВП. Мета розслідування другого рівня надати технічну оцінку функціональних можливостей пристрою, визначити походження та встановити відповідності між тактиками, техніками, процедурами використання СВП. Так відбувається вилучення біометричних доказів для встановлення членів мережі СВП, зв'язків між інцидентами та пристроями. Вивчається тактика, техніка, способи дії противника в надзвичайних ситуаціях. На цьому рівні можливе додаткове дослідження місця інциденту.

Розслідування другого рівня проводиться в технічних лабораторіях, які мають персонал і обладнання для проведення дослідження доказів, отриманих з місця інциденту.

Третій рівень – стратегічне розслідування включає наступну технічну та криміналістичну перевірку спеціалістами матеріалів, пов'язаних з СВП. Процедури для рівня 3 включають весь спектр технік дослідження. Мета третього рівня розслідування – провести детальну технічну, біометричну оцінку електронних компонентів СВП та детальне обстеження місця інциденту для вищого командування та інших зацікавлених силових структур.

Розслідування третього рівня проводиться в спеціалізованих лабораторіях, які мають персонал і обладнання для проведення дослідження доказів, отриманих з місця інциденту, та їх порівняння зі зразками попередніх інцидентів.

Вся інформація про інцидент з СВП надається до Центру збору, дослідження, обробки та аналізу інформацію. Після цього вона передається до Командного органу обміну інформацією, який доводить інформацію до всіх зацікавлених сторін.

Але під час будь-якого підриву людей, ніхто, без проведення розслідування, не може з певністю сказати на якому ВВП вони підірвалися. Чи це боєприпас, який не вибухнув раніше, чи це міна, чи це СВП. Саме тому будь-які інциденти з ВВП підлягають розслідуванню.

Метою розслідування інцидентів з ВВП є:

- з'ясування змісту інциденту (це терористичний акт чи випадковий підрив);

- з'ясування засобу підриву (боєприпаси, що не вибухнув, міна, боєприпаси на розтяжці чи більш складний саморобний вибуховий пристрій тощо);

- з'ясування дій людей, які призвели до інциденту (неуважність, помилка, порушення правил поведінки, дії терориста, інші дії);
- розробка алгоритму дій щодо недопущення подібного інциденту в майбутньому.

Можлива система розслідування інцидентів з ВВП може включати наступні складові підсистеми:

- розслідування (збору доказів) інцидентів з ВВП;
- збору інформації про інциденти з ВВП, аналізу причин їх виникнення і розроблення алгоритмів дій щодо їх запобігання в майбутньому;
- навчання правилам поведінки на території забрудненій ВВП та навчання правилам поведінки на місці виникнення інцидентів з ВВП.

Для виконання всіх вище зазначених дій необхідно залучати спеціально підготовлених фахівців або групи з системного розслідування інцидентів з вибухонебезпечними предметами.

Їх підготовку необхідно організовувати в спеціальному навчальному закладі, по відповідним програмам. Для слід мати:

- навчальні підрозділи укомплектовані необхідною кількістю педагогічних (науково-педагогічних) працівників з відповідною фаховою підготовкою та підрозділи забезпечення навчального процесу;
- відповідне матеріально-технічне забезпечення;
- відповідне навчально-методичне забезпечення з спеціальності;
- розроблені навчально-методичні документи з планування навчального процесу.

Певним орієнтиром для розробки системи підготовки таких спеціалістів можуть бути методичні рекомендації професорсько-викладацькому та керівному складу щодо розвитку професійної компетентності саперів у процесі підвищення кваліфікації, що запропоновані нами раніше [3]. Крім цього слід звернути особливу увагу на рекомендації щодо підготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників за посадою “сапер (розмінування)” [4]. Для підготовки фахівців рекомендуємо використати навчальні посібники [5, 6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що на сьогодні в Україні відсутні не тільки підрозділи зі збору, аналізу та передачі доказів в лабораторію, а й такі лабораторії взагалі. Нам нагально потрібні окремі фахівці і підрозділи виявлення (знешкодження) СВП, тому, що підрозділи розмінування міністерств і відомств не навчені збору доказів на місці інциденту з ВВП і не проводять такі дії.

Ще однією особливістю інцидентів з ВВП є те, що спеціально навчені фахівці прибувають на місце інциденту через значний час після його виникнення, коли частина можливих доказів вже втрачена. Тому дуже важливим є навчання всіх військовослужбовців правилам поведінки на місці інциденту та діям щодо забезпечення цілості доказів та найпростішим діям щодо фіксації місця інциденту на момент його виникнення у випадку необхідності надання допомоги потерпілим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2008 р. № 1162-р “Про схвалення Концепції Державної цільової програми протимінної діяльності на 2009–2014 роки”.

2. STANAG 2294 знищення ВВП (редакція 1) (ратифікація проект 1) – підготовка особового складу щодо протидії саморобним вибуховим пристроям. MCJSB. Агентство НАТО з питань стандартизації 0051 (2009), знищення ВВП/2294.

3. Родіков В.Г. Методичні рекомендації професорсько-викладацькому та керівному складу щодо розвитку професійної компетентності саперів у процесі підвищення кваліфікації / В.Г. Родіков // Військова освіта. – 2015. – № 1 (31). – С. 189–196.

4. Родіков В.Г. Підготовка та підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників за посадою “сапер (розмінування)”: рекомендації / В.Г. Родіков, А.С. Окіпняк, В.М. Петровський. – Кам’янець-Подільський: Центр розмінування ЗС України, 2015. – 40 с.

5. Родіков В.Г. Виявлення та знешкодження саморобних вибухових пристроїв : навчальний посібник / В.Г. Родіков, Б.А. Бабій [та ін.]. – Кам’янець-Подільський: Центр розмінування ЗС України, 2015. – 124 с.

6. Родіков В.Г. Саморобні вибухові пристрої: [навчальний посібник] / В.Г. Родіков. – Кам’янець-Подільський: Центр розмінування ЗС України, 2015. – 92 с.

В.Г. Родіков, кандидат педагогических наук
Центр разминирования Украины

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СИСТЕМНОМУ РАССЛЕДОВАНИЮ ИНЦИДЕНТОВ СО ВЗРЫВООПАСНЫМИ ПРЕДМЕТАМИ

В статье затронута проблема системного расследования инцидентов со взрывоопасными предметами. Путем мониторинга проблемы проведен анализ способов противодействия самодельным взрывным устройствам в передовых странах мира. Выявлены способы системного расследования инцидентов с применением взрывоопасных предметов. Предложенная система подготовки отдельных специалистов и групп по расследованию инцидентов, произошедших при применении взрывоопасных предметов и самодельных взрывных устройств.

Ключевые слова: системное расследование инцидентов; взрывоопасные предметы; самодельные взрывные устройства.

V.G. Rodikov, candidate of pedagogical sciences
Demining Centre Manager

TRAINING OF UXO INCIDENT SYSTEMATIC INVESTIGATION SPECIALISTS

The problem of unexplosive ordnance (UXO) incident systematic investigation is under consideration in the article. The analysis of leading countries C-IED techniques and experience was conducted by means of a problem monitoring. Systematic investigation techniques of UXO incident were found out. The system of individual specialists training as well as UXO and IED incident systematic investigation team training was suggested.

Keywords: systematic investigation techniques, unexplosive ordnance (UXO), improvised explosive device (IED).